

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN YENİ PROGRAM
TEMELİNDE DERS KİTAPLARINA YÖNELİK DÜŞÜNCELERİ**
*(The Opinions of Teacher Candidates of Social Sciences About
Textbooks Depending on the New Curriculum)*

Yrd. Doç. Dr. Süleyman İNCEKARA

*Fatih Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü,
sincekara@fatih.edu.tr*

Yrd. Doç. Dr. Akif KARATEPE

*Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü,
akaratepe@sakarya.edu.tr*

ÖZET

Ders kitapları, eğitim ve öğretim sürecinde en fazla kullanılan ders araçları olmalarının yanında günümüzde öğretmenler tarafından başvuru en temel kaynakları oluşturmaktadır. Program hazırlayıcıları ve öğretmenler başta olmak üzere hemen hemen her kesim tarafından eleştiriye mazur kalan ders kitapları, öğretmen ve öğrencilerin gözünde öğretim programları dikkate alınmaksızın yegane rehber olarak algılanmakta ve bu özellikleriyle bir çok araştırmaya konu olmaktadır.

Bu çalışmada sosyal bilgiler ders kitapları sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri temelinde kritiğe tabi tutulmuş ve kitaplar fiziki yapı ve içerik olarak değerlendirilmiştir. Buna göre sosyal bilgiler ders kitapları, sosyal bilgiler öğretmenleri açısından fiziki yapı ve görsellik olarak yeterli görülürken içerikle ilgili üzerinde durulması gereken önemli noktaların bulunduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Sosyal bilgiler eğitimi, ders kitapları, sosyal bilgiler ders kitapları, sosyal bilgiler öğretmenleri*

ABSTRACT

Textbooks, which are the most used course materials during the teaching and learning process, are the fundamental sources being used by the teachers. In spite of drawing many critics from different sectors including program makers and teachers, the books are still the only guide for teachers and students regardless of teaching programs and are an important subject matter for many studies.

In this study, the social studies textbooks were criticized based on social studies teachers' opinions in terms of physical characteristics and content.

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN YENİ PROGRAM TEMELİNDE DERS KİTAPLARINA
YÖNELİK DÜŞÜNCELERİ**

Consequently, it was revealed that while teachers think that the physical characteristics and visual quality of textbooks are sufficient, there are some problems about content that need to be mitigated.

Key words: *Social studies education, textbooks, social studies textbooks, social studies teachers*

1. GİRİŞ

“Bir dersin öğretimine yönelik olarak hazırlanan ve o dersin içeriğine ait bilgileri, öğrencilerin kendi başlarına okuyarak, sıraya göre ve doğru bir şekilde öğrenmeleri amacıyla, öğretim programları paralelinde, belirli bir amaca göre hazırlanmış yazılı metinler” (Aytuna, 1963: 218; Oğuzkan, 1993: 83) olarak tarif edilen ders kitapları, ilgili bilim dallarına ait bilgileri ders programına göre planlı bir şekilde inceleyip açıklama işlevini yerine getirmektedir (Hesapçioğlu, 1994: 298). Ders kitapları öğrencilerin doğrudan doğruya yararlanmaları ve mutlaka el altında bulundurmaları gereken, en temel kaynaklar arasında yer almaktadır (Doğanay, 1993: 105).

Eğitim ve öğretim faaliyetlerinde en fazla kullanılan ders aracı olan ders kitapları, öğretmenler tarafından öğretim programları dikkate alınmaksızın adeta ideal bir rehber olarak algılanmakla birlikte en çok eleştirilen eğitim araçlarından birini teşkil etmektedir (Önal ve Kaya, 2006: 23; Kızılçaoğlu, 2003: 19; Gümüş, 2004: 83).

Sosyal Bilgiler ders kitapları ise İlköğretim seviyesindeki öğrencilerin farklı disiplinlere (Coğrafya, Tarih, vb.) ait sistematik bilgilerle ilk kez karşılaştıkları yazılı metinler olmaları, Milli Eğitim Sistemi'nin ilke, amaç ve vizyon açısından öğrencilerin sosyal bilgiler şuurunu kazanmalarında önemli kaynaklar olmaları ve içerdikleri disiplinler arası yaklaşımların öğrencilerin hedeflenen bilgi, beceri ve değerleri kazanmalarındaki önemi açısından ayrı bir önem arz etmektedir (Öcal ve Yiğittir, 2007: 53; MEB, 2005: 50).

Türkiye’de günümüze kadar ilköğretim sosyal bilgiler kitapları yapılan birçok çalışma ile fiziki yapı, içerdiği güncel konular, etkinlik ve kazanım yeterliliği, dil ve anlatım, tarihsel gelişim gibi farklı açılardan değerlendirilmiştir (Şahin ve Yıldız, 2009; Camkırın ve İbrahimoğlu, 2009; Canerik, 2009; Gedik, 2008; Çukur, 2004; Evin ve Kafadar, 2004; Dursun ve Eşgi, 2008; Öcal ve Yiğittir, 2007; Önal ve Kaya, 2006).

Bu çalışmalardan birinde Önal ve Kaya (2006), 2004 Sosyal Bilgiler Programı'na göre hazırlanan 4 ve 5. Sınıf sosyal bilgiler kitaplarında, öğrencilerin derslere daha aktif katılımını sağlayacak bazı değişikliklerin yapılmasının ve bazı ünitelerde kullanılan görsel unsur ve içeriklerin daha da zenginleştirilmesinin gerekliliği üzerinde durmuştur (Önal ve Kaya, 2006: 34-35). Öcal ve Yiğittir (2007) ise, sosyal bilgiler kitaplarını öğretmen görüşleri temelinde değerlendirdikleri çalışmalarında, örneklemin sosyal bilgiler ders kitaplarından büyük oranda memnun oldukları sonucuna ulaşmışlardır (Öcal ve Yiğittir, 2007: 51). Dursun ve Eşgi (2008), ilköğretim 1. kademe sosyal bilgiler kitaplarını inceledikleri bir çalışmada, önceden belirlenmiş 48 görsel tasarım ilkesi baz alınarak değerlendirildiğinde, bu ilkeleri tümüyle karşılayan bir sosyal bilgiler kitabının örneklem içerisinde bulunmadığı tezini işlemişlerdir (Dursun ve Eşgi, 2008; 21).

Evin ve Kafadar (2004) ise, sosyal bilgiler programı ve ders kitaplarını ulusal ve evrensel değerler açısından içerik analizine tabi tuttukları bir çalışmada, sosyal bilgiler programında ulusal ve evrensel değer kategorilerinin ders kitaplarına oranla daha dengeli dağılım gösterdiği sonucuna varmışlardır (Evin ve Kafadar, 2004: 293). Gedik (2008), sosyal bilgiler ders kitaplarında güncel olay ve sorunlara ne ölçüde yer verildiğini incelediği çalışmasında, sosyal bilgiler kitaplarında güncel olay, kişi ve sorunlara önemli ölçüde yer verildiğini tespit etmiştir (Gedik, 2008: 117). Yine bu konu ile ilgili benzer bir çalışmada Camkırın ve İbrahimoglu (2009), sosyal bilgiler kitaplarındaki örnek olayların yeterliliği/yetersizliği üzerinde durmuş ve uygulamada karşılaşılan güçlükleri adres göstermiştir (Camkırın ve İbrahimoglu, 2009). Canerik ise sosyal bilgiler kitaplarını içerik, dil ve anlatım yönünden bir değerlendirmeye tabi tutmuş ve bu konularda kitaplarda mevzuatta öngörülen koşulların sağlanamadığını belirtmiştir (Canerik, 2009). Çukur, ilköğretim sosyal bilgiler kitaplarını eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirdiği çalışmasında, kitap yazımında sorgulama, insan ve çevre etkileşimi, doğal kaynaklar bilinci gibi konularda azami sayıda örnekler verilerek öğrencilerde bir coğrafi bilincin oluşturulması gerekliliği üzerinde durmuştur (Çukur, 2004: 277).

Sosyal bilgiler kitapları ile ilgili ulusal literatürün yanında bir çok uluslararası yayına da rastlamak mümkündür. Yapılan bu çalışmaları; eğitim reformları ve sosyal bilgiler kitaplarına etkileri, sosyal bilgiler

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN YENİ PROGRAM TEMELİNDE DERS KİTAPLARINA
YÖNELİK DÜŞÜNCELERİ**

kitaplarının tarihi süreçteki değişimi, sosyal bilgiler kitaplarının günümüz ihtiyaçlarını karşılama yeterlilikleri, sosyal bilimlerin sosyal bilgiler kitaplarında yer alma oranları, ülkeler arası sosyal bilgiler kitapları karşılaştırmaları, öğretmenlerin sosyal bilgiler kitaplarındaki farklı kavramlarla ilgili algı ve düşünceleri gibi çeşitli başlıklar altında toplamak mümkün olup bunlar gelecekte sosyal bilgiler kitapları ile ilgili yapılabilecek çalışmalarla ilgili ipuçları vermektedir (Gregg, Staintoon ve Leinhardt, 1998; Shaver, 1992; Villano, 2005, Elliott, 1992; Hedrick, Harmon ve Linerode, 2004; Kabapınar, 2002).

2. YÖNTEM, AMAÇ VE KAPSAM

Çalışma, sosyal bilgiler öğretmenlerinin, yeni sosyal bilgiler programı çerçevesinde, sosyal bilgiler kitaplarının fiziki yapı ve içerik olarak yeterliliklerini değerlendirmeleri ve bu konuda ileriye yönelik görüşlerinin alınması amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu tespit ve değerlendirmelerde cinsiyet, yaş, mesleki deneyim gibi farklı parametreler göz önünde bulundurulmuştur.

Çalışma, beş farklı ilde devlet okullarında görev yapan 47 sosyal bilgiler öğretmenini kapsamaktadır. Yukarıda belirtilen amaç doğrultusunda bir anket hazırlanarak farklı şehirlerde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerine posta ve e-posta yoluyla ulaştırılmış, anketi tamamlayan 47 öğretmenin cevapları değerlendirmeye alınmıştır. Anket sorularının hazırlanmasında Demirci, 2009'dan yararlanılmıştır (Demirci, 2009: 115-127).

Verilerin sıklık (frequency) ve betimsel (descriptive) analizine dayanan bu çalışmada, farklı değişkenlerin arasındaki genel eğilimi tespit etmek amacıyla çapraz sorgulama yöntemi kullanılmıştır. Çalışma amacıyla hazırlanan anket:

- a. Kişisel sorular: Yaş ve cinsiyet,
- b. Mesleki deneyim ve verilen derslerle ilgili sorular: Okulun bulunduğu il, meslekte geçirilen yıl, girilen ders saati, verilen ders, girilen sınıflardaki ortalama öğrenci sayısı, diploma derecesi, dil seviyesi ve meslek içi eğitim,

- c. Kanılar: Katılımcıların, yeni sosyal bilgiler programı göz önünde bulundurularak kitaplarının fiziki özellikler ve içerikleriyle ilgili görüşleri belirten yargılar olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır.

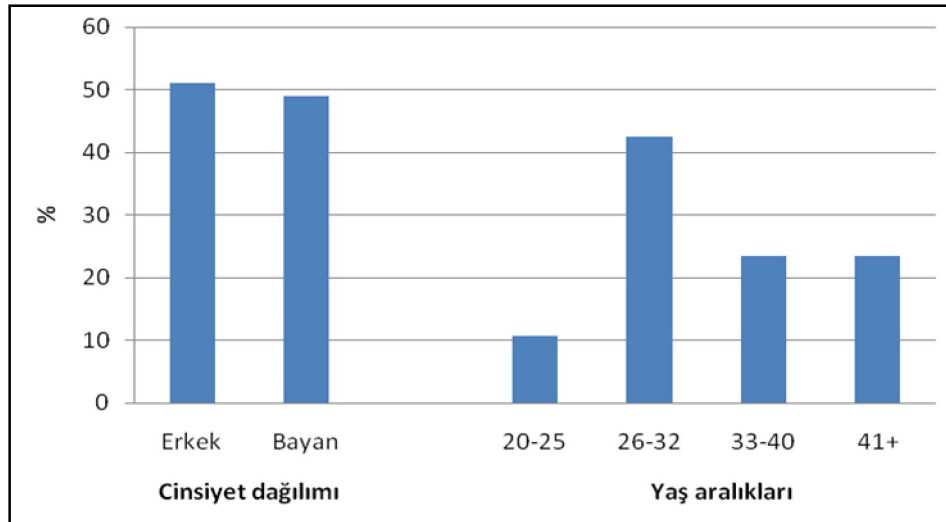
Kanılar, katılımcıların sosyal bilgiler kitapları ile ilgili olarak belirlenen kanılara katılım düzeylerini ölçmek amacıyla beşli likert ölçeğine göre hazırlanmış, katılım dereceleri olumludan olumsuzu doğru olacak şekilde verilmiştir.

3. BULGULAR

Ankete katılan 47 öğretmenden 24'ü erkek (% 51,1) ve 23'ü ise bayan (% 48,9) olmakla birlikte katılımcıların % 42'si 26-32, % 23,4'ü 33-40, % 23'4'ü 41 yaş üstü ve gerikalan % 10'6'sı ise 20-25 yaş arasında olduğunu belirtmiştir (Şekil 1).

Katılımcılara görev yaptıkları il sorulduğunda katılımcıların İstanbul, Ankara, Konya, Rize, Erzurum ve Balıkesir olmak üzere altı farklı ilde öğretmenlik yaptıkları ve katılımcıların yarısından fazlasının İstanbul veya Ankara'da görev yaptığı anlaşılmaktadır (% 61,7).

Şekil 1: Katılımcıların cinsiyet ve yaş aralıklarına göre oranları

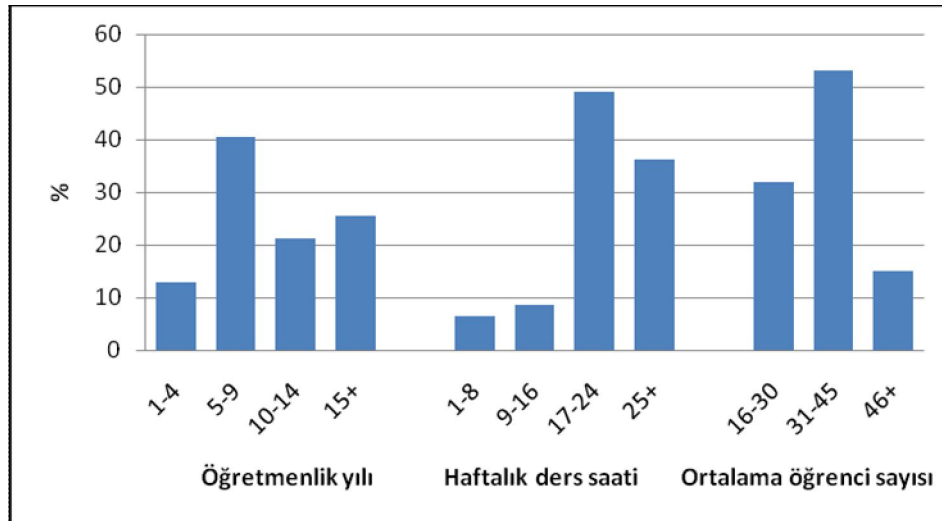
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN YENİ PROGRAM TEMELİNDE DERS KİTAPLARINA YÖNELİK DÜŞÜNCELERİ

Öğretmenlere bu aşamadan sonra mesleki deneyim ve girdikleri derslerle ilgili sorular sorulmuştur. Kaç yıldır öğretmenlik yaptıkları sorusuna öğretmenlerin % 40,4'ü 5 ila 9 yıl arasında bir öğretmenlik tecrübesine sahip olduklarını belirtmiştir. Bunu sırasıyla % 25,5 ile 15 yıl ve üzeri, % 21,3 ile 10-14 yıl arası ve %12,8'lik bir dilimle 1-4 yıl arası öğretmenlik tecrübesine sahip olan öğretmenler takip etmiştir (Şekil 2).

Öğretmenlerin yaklaşık yarısı (% 48,9) haftada 17-24 saat arası derse girdiğini belirtmişken % 36,2'lik bir dilim ise haftada 25 saatin üzerinde derse girdiğini belirtmiştir. Haftada 16 saat ve daha az derse girenlerin oranı ise % 14,9'dur (Şekil 2). Yine ankete katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin büyük çoğunluğunun hem altı ve hem de yedinci sınıflara birden derse girdiklerini ifade etmişlerdir.

Ankete katılan 47 öğretmenin yaklaşık % 15'i ders verdikleri sınıflarda ortalama öğrenci sayısının 46'nın üzerinde olduğunu belirtirken, katılımcıların yarıdan fazlası sınıf mevcutlarının ortalama 31-45 arasında olduğunu belirtmiştir. Ortalama 16-30 arası mevcuda sahip sınıflara giren öğretmenlerin oranı ise yaklaşık % 40'tır (Şekil 2).

Şekil 2: Katılımcıların kaç yıldır öğretmenlik yaptıkları, girdikleri haftalık ders saati ve girdikleri sınıflardaki ortalama öğrenci sayısı ve ile ilgili yüzdeler

Katılımcılar diploma derecelerine göre değerlendirildiğinde, büyük çoğunluğun (% 89,4) lisans mezunu olduğu, bir yüksek lisans ya da doktora diplomasına sahip olanların oranının ise % 10,6 olduğu anlaşılmaktadır.

Yine katılımcıların % 65,9'luk kısmı yabancı bir internet sayfasından yararlanabilmeleri ve yazılı/sözlü metinleri anlayabilmeleri açısından yabancı dil seviyeleri için “hiç bilmiyor” ya da “başlangıç seviyesinde” şikkını işaretlemişken, iyi veya orta derecede yabancı dil bildiğini ifade edenlerin oranı ise % 34 civarındadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu bir meslek içi programına katıldıklarını belirtmişlerdir.

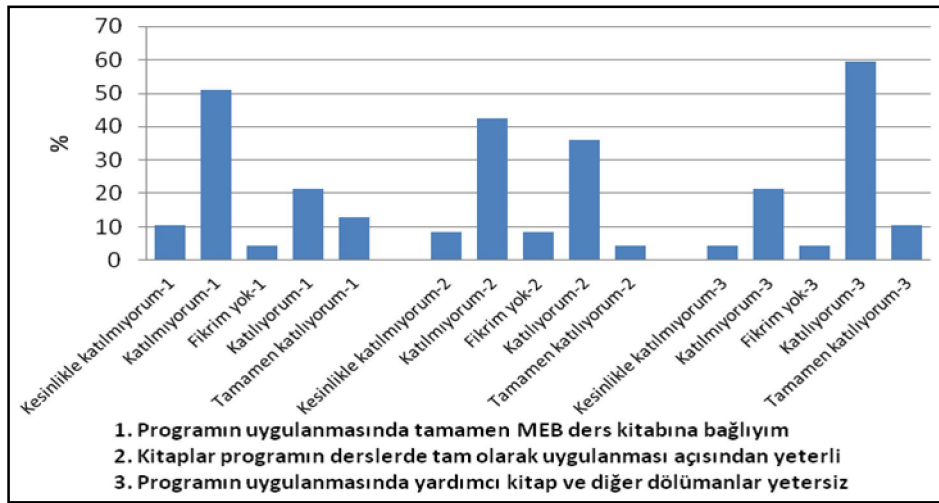
Çalışmada katılımcılara sorulan kişisel durum, mesleki deneyim ve verilen derslerle ilgili soruların akabinde çalışmanın ana eksenini oluşturan, ders kitaplarının yeni program dikkate alınarak fiziki yapı ve içeriklerinin yeterli olup olmadığına ilişkin 10 adet kanı verilmiş ve bu kanılara katılım dereceleri beşli likert ölçeğine göre değerlendirilmiştir. Kanılara katılım durumu ise “tamamen katılıyorum (5)”, “katılıyorum (4)”, “fikrim yok (3)”, “katılmıyorum (2)” ve “kesinlikle katılmıyorum (1)” şeklinde derecelendirilmiştir.

Bu kapsamda katılımcılara verilen ilk kanı “*programın uygulanmasında tamamen MEB tarafından basılan kitaba bağlı kalıyorum*” şeklindedir. Katılımcıların bu kanıya katılım derecelerine bakıldığında bu kanıya katılmayanların veya kesinlikle katılmayanların oranının % 61,7 olduğu görülmektedir. Bu kanıya tamamen katılan veya katılanların oranı ise % 34,1 olarak gerçekleşmiştir. Katılımcıların % 4,3'ü ise bu kanı için fikir belirtmemiştir. Katılımcılar, “*ders kitapları yeni öğretim programını derslerde tam olarak uygulayabilmek için yeterlidir*” şeklindeki ikinci kanıya % 51,1 oranında “katılmıyorum” veya “kesinlikle katılmıyorum” cevabı vermiştir. Aynı kanıya “katılıyorum” ya da “tamamen katılıyorum” şeklinde cevap verenlerin oranı % 40,5

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN YENİ PROGRAM TEMELİNDE DERS KİTAPLARINA YÖNELİK DÜŞÜNCELERİ

olmakla birlikte bu konuda fikri olmadığını ifade edenlerin oranı % 8,5'tir (Şekil 3).

Şekil 3: Katılımcıların 1, 2 ve 3. kanıya verdikleri cevapların oransal dağılımı

Katılımcıların büyük bir kısmı (% 70,2) programın uygulanmasında yardım alınabilecek, MEB ve özel yayın evleri tarafından basılmış yardımcı kitap ve diğer dölümanların yeterli olmadığını belirtmiştir. Sözü edilen kaynakların yeterli olduğunu düşünenlerin oranı ise % 25,6 olarak gerçekleşmiş, % 4,3'lük bir kısım ise fikri olmadığını ifade etmiştir (Şekil 3).

Kanılar içerisinde yer alan diğer bir kanı "MEB sosyal bilgiler ders kitapları anlatım ve konu işleyiş tarzı açısından yeterli değildir" şeklindedir. Katılımcıların % 63,8'lik bir dilimi bu kanıya katıldıklarını ya da tamamen katıldıklarını ifade etmiştir. % 29,8'lik bir dilim ise bu kanıya katılmadıklarını ya da kesinlikle katılmadıklarını belirtmiştir (Tablo 1).

Tablo 1: Katılımcıların “MEB sosyal bilgiler ders kitaplarının anlatım ve işleyiş tarzı açısından yeterli değildir” kanısının erkek ve bayanlara göre dağılımı

Cinsiyet	Katılım Derecesi - Sayı (Yüzde)					Toplam
	1	2	3	4	5	
Erkek	2 (% 8,3)	6 (% 25)	2 (% 8,3)	14 (% 58,3)	0 (% 0)	24 (% 100)
Bayan	0 (% 0)	6 (% 26,1)	1 (% 4,3)	12 (% 52,2)	4 (% 17,4)	23 (% 100)
Toplam	2 (% 4,3)	12 (% 25,5)	3 (% 6,4)	26 (% 55,3)	4 (% 8,5)	47 (% 100)

1: Kesinlikle katılmıyorum 2: Katılmıyorum 3: Fikrim yok 4: Katılıyorum 5: Tamamen katılıyorum

Tablo 2: Katılımcıların “MEB sosyal bilgiler ders kitaplarının anlatım ve işleyiş tarzı açısından yeterli değildir” kanısına katılım düzeylerinin yaş ve mesleki deneyime göre dağılımı

Yaş aralığı	Katılım Derecesi - Sayı (Yüzde)					Toplam
	1	2	3	4	5	
20-25	0 (% 0)	3 (% 60)	0 (% 0)	2 (% 40)	0 (% 0)	5 (% 100)
26-32	0 (% 0)	6 (% 30)	2 (% 10)	10 (% 50)	2 (% 10)	20 (% 100)
33-40	1 (% 9,1)	2 (% 18,2)	1 (% 9,1)	6 (% 54,5)	1 (% 9,1)	11 (% 100)
41+	1 (% 9,1)	1 (% 9,1)	0 (% 0)	8 (% 72,7)	1 (% 9,1)	11 (% 100)
Toplam	2 (% 4,3)	12 (% 25,5)	3 (% 6,4)	26 (% 55,3)	4 (% 8,5)	47 (% 100)

Mesleki deneyim (yıl)	Katılım Derecesi - Sayı (Yüzde)					Toplam
	1	2	3	4	5	
1-4	0 (% 0)	3 (% 50)	0 (% 0)	3 (% 50)	0 (% 0)	6 (% 100)
5-9	0 (% 0)	6 (% 31,6)	2 (% 10,5)	9 (% 47,4)	2 (% 10,5)	19 (% 100)
10-14	1 (% 10)	1 (% 10)	1 (% 10)	6 (% 60)	1 (% 10)	10 (% 100)
15+	1 (% 8,3)	2 (% 16,7)	0 (% 0)	8 (% 66,7)	1 (% 8,3)	12 (% 100)
Toplam	2 (% 4,3)	12 (% 25,5)	3 (% 6,4)	26 (% 55,3)	4 (% 8,5)	47 (% 100)

1: Kesinlikle katılmıyorum 2: Katılmıyorum 3: Fikrim yok 4: Katılıyorum 5: Tamamen katılıyorum

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN YENİ PROGRAM TEMELİNDE DERS KİTAPLARINA
YÖNELİK DÜŞÜNCELERİ**

Bu kanının cinsiyet ve mesleki deneyimle arasındaki ilişkiyle ilgili genel eğilimlerin tespit edilmesi amacıyla çapraz sorgulamalar yapılmıştır. Buna göre “*MEB sosyal bilgiler ders kitaplarının anlatım ve işleyiş tarzı açısından yeterli değildir*” kanısı cinsiyet temelinde değerlendirildiğinde, erkeklerin bu kanıya katılma veya tamamen katılma oranları % 58,3; bayanların bu kanıya katılma ya da tamamen katılma oranları ise % 69,6 olarak gerçekleşmiştir. Bununla birlikte erkeklerin bu kanıya katılmama ya da kesinlikle katılmama oranı % 33,3 iken bayanların bu kanıya katılmama veya kesinlikle katılmama oranı ise 56,1’dir. Durum genel olarak değerlendirildiğinde ilgili kanıya katılım oranlarının cinsiyet temelinde büyük bir farklılık göstermemekle birlikte katılım oranlarının bayanlar lehine daha fazla olduğu dikkati çekmektedir (Tablo 1).

İlgili kanı, yaş ve mesleki deneyim açısından değerlendirildiğinde, yaş ve mesleki deneyim ile kanıya katılım oranı arasında doğru bir orantı olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 2).

Bir sonraki kanı katılımcıların kitapların etkinlikler açısından yeterliliğini ölçmek üzere hazırlanmıştır. Bu kapsamda kendilerine verilen “*kitaplar etkinliklerin sayısı, konusu ve seviyesi açısından yeterli değildir*” kanısına katılımcılar % 51,1 oranında “katılıyorum” veya “tamamen katılıyorum” yönünde cevap vermiştir. Bu kanıya katılmama veya kesinlikle katılmama oranı ise % 44,7 olarak gerçekleşmiştir (Şekil 4). Aynı kanının katılım derecesinin cinsiyete göre dağılımına bakıldığında, erkeklerin yarıdan fazlası bu kanıya katılmadığını veya kesinlikle katılmadığını belirtirken (% 54,1) bayanların ise yaklaşık % 61’i bu kanıya katıldığını ya da tamamen katıldığını belirtmiştir (Tablo 3). Katılımcıların bu kanıya katılım derecelerinin yaş aralığı ve mesleki deneyim temelinde dağılışında ilgi çekici sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre katılımcıların “*kitaplar etkinliklerin sayısı, konusu ve seviyesi*

açısından yeterli değildir” kanısına verdikleri cevaplar incelendiğinde bu kaniya “katılıyorum” ya da “tamamen katılıyorum” şeklinde cevap verenlerin oranının yaşa ve mesleki deneyime göre tedricî olarak yükseldiği ancak bu yükselmenin 41 üzeri bir yaş ve 15 yıldan fazla bir deneyime sahip olan katılımcılarda yerini bir düşüşe bıraktığı görülmektedir (Tablo 3).

Tablo 3: *Katılımcıların “kitaplar etkinliklerin sayısı, konusu ve seviyesi açısından yeterli değildir” kanısına katılım düzeylerinin yaş ve mesleki deneyime göre dağılımı*

Yaş aralığı	Katılım Derecesi - Sayı (Yüzde)					Toplam
	1	2	3	4	5	
20-25	0 (% 0)	3 (% 60)	1 (% 20)	1 (% 20)	0 (% 0)	5 (% 100)
26-32	1 (% 5)	7 (% 35)	1 (% 5)	8 (% 40)	3 (% 15)	20 (% 100)
33-40	0 (% 0)	3 (% 27,3)	0 (% 0)	6 (% 54,5)	2 (% 18,2)	11 (% 100)
41+	1 (% 9,1)	6 (% 54,5)	0 (% 0)	3 (% 27,3)	1 (% 9,1)	11 (% 100)
Toplam	2 (% 4,3)	19 (% 40,4)	2 (% 4,3)	18 (% 38,3)	6 (% 12,8)	47 (% 100)
Mesleki deneyim (yıl)	Katılım Derecesi - Sayı (Yüzde)					Toplam
	1	2	3	4	5	
1-4	0 (% 0)	3 (% 50)	1 (% 16,7)	2 (% 33,3)	0 (% 0)	6 (% 100)
5-9	1 (% 5,3)	8 (% 42,1)	1 (% 5,3)	6 (% 31,6)	3 (% 15,8)	19 (% 100)
10-14	0 (% 0)	1 (% 10)	0 (% 0)	7 (% 70)	2 (% 20)	10 (% 100)
15+	1 (% 8,3)	7 (% 58,3)	0 (% 0)	3 (% 25)	1 (% 8,3)	12 (% 100)
Toplam	2 (% 4,3)	19 (% 40,4)	2 (% 4,3)	18 (% 38,3)	6 (% 12,8)	47 (% 100)
1: Kesinlikle katılmıyorum 2: Katılmıyorum 3: Fikrim yok 4: Katılıyorum 5: Tamamen katılıyorum						

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin “*MEB sosyal bilgiler ders kitapları öğretmenlere yeni bilgiler bulma ve yeni kaynakları araştırma konusunda yeterli bilgi vermemektedir*” şeklindeki kaniya verdikleri

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN YENİ PROGRAM TEMELİNDE DERS KİTAPLARINA YÖNELİK DÜŞÜNCELERİ

cevaplar incelendiğinde öğretmenleri bu kaniya çoğunlukla katıldıkları ya da tamamen katıldıkları (% 57,4) görülmektedir (Şekil 4).

Şekil 4: Katılımcıların 4, 5 ve 6. kanılara verdikleri cevapların oransal dağılımı

Bir sonraki kanıda öğretmenlerden sosyal bilgiler ders kitaplarının görsel olarak değerlendirilmesine dayanmaktadır. Buna bağlamda öğretmenlere “kitaplar görsel olarak çekici ve doyurucu değildir” kanısı verilmiştir. Öğretmenler bu kaniya % 53,2 oranında katılmadıklarını ya da kesinlikle katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu kaniya katılım veya tamamen katılım oranı ise % 40,4 olarak gerçekleşmiştir. Katılımcıların % 6,4’ü ise bu kaniya ilgili bir fikirleri olmadığını belirtmiştir.

Bu kaniya verilen cevapların cinsiyete göre dağılımına bakıldığında erkek ve bayanlar arasında oransal olarak önemli bir fark görülmektedir. Aynı kaniya verilen cevapların yaş ve mesleki

deneyime göre oransal dağılımı incelendiğinde ise bu kanıya “katılıyorum” veya “tamamen katılıyorum” şeklinde cevap verenlerin oranlarının yaş ve mesleki deneyime göre tedricî bir azalış içerisinde olduğu ancak 41 yaş üzerinde olan ve 15 yıldan fazla bir mesleki deneyime sahip olan katılımcılara gelindiğinde bu değerlerin artış gösterdiği görülmektedir (Tablo 4).

Tablo 4: Katılımcıların “kitaplar görsel olarak çekici ve doyurucu değildir” kanısına katılım düzeylerinin yaş ve mesleki deneyime göre dağılımı

Yaş aralığı	Katılım Derecesi - Sayı (Yüzde)					Toplam
	1	2	3	4	5	
20-25	0 (% 0)	2 (% 40)	0 (% 0)	2 (% 40)	1 (% 20)	5 (% 100)
26-32	1 (% 5)	9 (% 45)	1 (% 5)	8 (% 40)	1 (% 5)	20 (% 100)
33-40	0 (% 0)	7 (% 63,6)	1 (% 9,1)	2 (% 18,2)	1 (% 9,1)	11 (% 100)
41+	1 (% 9,1)	5 (% 45,5)	1 (% 9,1)	3 (% 27,3)	1 (% 9,1)	11 (% 100)
Toplam	2 (% 4,3)	23 (% 48,9)	3 (% 6,4)	15 (% 31,9)	4 (% 8,5)	47 (% 100)
Mesleki deneyim (yıl)	Katılım Derecesi - Sayı (Yüzde)					Toplam
	1	2	3	4	5	
1-4	0 (% 0)	2 (% 33,3)	0 (% 0)	3 (% 50)	1 (% 16,7)	6 (% 100)
5-9	1 (% 5,3)	9 (% 47,4)	1 (% 5,3)	7 (% 36,8)	1 (% 5,3)	19 (% 100)
10-14	0 (% 0)	6 (% 60)	1 (% 10)	2 (% 20)	1 (% 10)	10 (% 100)
15+	1 (% 8,3)	6 (% 50)	1 (% 8,3)	3 (% 25)	1 (% 8,3)	12 (% 100)
Toplam	2 (% 4,3)	23 (% 48,9)	3 (% 6,4)	15 (% 31,9)	4 (% 8,5)	47 (% 100)
1: Kesinlikle katılmıyorum 2: Katılmıyorum 3: Fikrim yok 4: Katılıyorum 5: Tamamen katılıyorum						

Katılımcıların % 65,9'luk bir kısmı kitapların baskı kalitesinin düşük olmasının sosyal bilgiler derslerinden beklenen hedeflere ulaşılmasını olumsuz yönde etkilediği yönündeki kanıya katılmadıklarını veya kesinlikle katılmadıklarını belirtmişlerdir. % 34,1'lik bir kısım ise

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN YENİ PROGRAM TEMELİNDE DERS KİTAPLARINA YÖNELİK DÜŞÜNCELERİ

bu kaniya katıldıkları ya da tamamen katıldıkları yönünde görüş bildirmişlerdir (Şekil 5).

“Ders kitapları etkinlikler ve testler gibi çeşitli öğretim materyalleri ile desteklenmelidir” şeklindeki kaniyı destekler mahiyette cevap verenlerin oranı % 91,5 olarak gerçekleşmiştir. Bu kaniya katılmayan veya kesinlikle katılmayanların oranı ise % 4,2’dir (Şekil 5).

Şekil 5: Katılımcıların 7, 8 ve 9. kanılara verdiği cevapların oransal dağılımı

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına kitap değerlendirmesiyle ilgili olarak verilen son kani “MEB tarafından belirlenen kitap komisyonu haricinde farklı yazarlar tarafından yazılmış olan alternatif kitapların bulunmasını ve bunlar arasından kitap seçiminin öğretmenlere bırakılması gerektiğini düşünüyorum” şeklindedir. Katılımcılar, % 76,6 oranında bu kaniya katıldıklarını ya da kesinlikle katıldıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların % 19,2’lik bir bölümü ise bu kaniya

katılmadıklarını veya kesinlikle katılmadıkları yönünde fikir beyan etmiştir.

4. SONUÇ

Çalışma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitaplarına yönelik görüşleri yeni öğretim programı da dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelere göre sosyal bilgiler öğretmenleri çoğunluk itibarıyla;

- Yeni ders programının uygulanması açısından derslerde sadece MEB tarafından hazırlanmış olan ders kitaplarına bağlı kalmadıklarını,
- Kitapların programın derslere adapte edilmesi açısından yetersiz olduğunu,
- Programın uygulanmasında yardım alınabilecek yardımcı kitap ve dokümanların yeterli olmadığını,
- Ders kitaplarının anlatım ve konu işleyiş tarzı açısından yetersiz olduğunu,
- Ders kitaplarının etkinlikler açısından yeterli olmadığını,
- Kitapların görsel açıdan yeterli olduğunu,
- Kitapların kâğıt ve baskı kalite düşüklüğünün dersleri olumsuz olarak etkilemediğini,
- Kitapların etkinlik, test vb. açısından çeşitli öğretim materyalleriyle desteklenmesi gerektiği,
- Kitap çeşitliliğinin ve öğretmenlerin okutmak istedikleri kitabı kendilerinin seçme özgürlüğünün sağlanması gerektiğini belirtmişlerdir.

Bununla birlikte çalışmada öğretmenlerin ders kitapları hakkında temel görüşlerini yansıtan üç kanının cinsiyet, yaş ve mesleki deneyim

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN YENİ PROGRAM TEMELİNDE DERS KİTAPLARINA
YÖNELİK DÜŞÜNCELERİ**

parametrelerine göre çapraz sorguları yapılmıştır. Cevaplar cinsiyete göre önemli bir farklılık göstermese de yaş ve mesleki deneyim ile bu üç temel kanı arasında önemli ilişkiler tespit edilmiştir.

Buna göre katılımcıların yaşları ve yıl olarak mesleki deneyimleri arttıkça, sosyal bilgiler ders kitaplarının anlatım ve işleyiş tarzı olarak yeterli olmadığı görüşünün ağırlık kazandığı, yani bu kanıya katıldıklarını veya tamamen katıldıklarını belirtenlerin oranlarının yaş ve mesleki deneyime bağlı olarak düzenli bir şekilde artış gösterdiği görülmüştür.

Katılımcıların üç temel kanıdan “*kitaplar etkinliklerin sayısı, konusu ve seviyesi açısından yeterli değildir*” kanısına verdikleri cevaplar incelendiğinde, bu kanıya “katılıyorum” ya da “tamamen katılıyorum” şeklinde cevap verenlerin oranının yaşa ve mesleki deneyime göre tedricî olarak yükseldiği ancak bu yükselmenin 41 yaşın üzerinde olan ve 15 yıl üzerinde deneyime sahip olan katılımcılarda yerini bir düşüşe bıraktığı görülmektedir. “*Kitaplar görsel olarak çekici ve doyurucu değildir*” kanısına verilen cevapların yaş ve mesleki deneyime göre oransal dağılımı incelendiğinde ise bu kanıya “katılıyorum” veya “tamamen katılıyorum” şeklinde cevap verenlerin oranlarının yaş ve mesleki deneyime göre tedricî bir azalış içerisinde olduğu ancak 41 yaş üzerinde ve 15 yılın üzerinde bir mesleki deneyime sahip olan katılımcılara gelindiğinde bu değerlerin artış gösterdiği görülmektedir.

Sonuç olarak, sosyal bilgiler öğretmenleri sosyal bilgiler kitaplarını fiziki özellikler ve görsellik yönünden genel olarak yeterli ve doyurucu bulurken, içerikle ilgili aynı şeyi söylemek mümkün gözükmemektedir. Çalışmanın örneklemini oluşturan sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, ders kitaplarının farklı öğretim materyalleri ve dokümanlar yönünden desteklenmesi gerekmektedir birlikte anlatım ve

konuların işleniş yöntemi, etkinliklerin sayısı, konusu ve seviyesi gibi konular tekrar ele alınması gereken temel sorunları oluşturmaktadır.

KAYNAKLAR

- Atalay, İ. (2000). *Ülkeler Coğrafyası (Lise)*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Atalay, İ. (2004). *Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Dizisinde Yayımlanan Coğrafya Ders Kitapları Hakkında Düşünceler*, I. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi (15-17 Mayıs 2003), Tebliğler, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Aytuna, H. A. (1963). *Ortadereceli Okullarda Öğretmenlik ve Problemleri*, Öğretmen Kitapları, 66, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Bean, R. M., Zigmond, N. (1994). Adapted use of social studies textbooks in elementary classrooms, *Remedial & Special Education*, 15(4), 216-225.
- Camkıran, T. M., İbrahimoglu, Z. (2009). İlköğretim 1. kademe hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki örnek olayların yeterliliği/yetersizliği ve uygulamada karşılaşılan güçlükler, *IV. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi*, 7-9 Ekim 2009, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi ve Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, İstanbul.
- Canerik, H. (2009). İlköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarının içerik, dil ve anlatım yönünden değerlendirilmesi, *IV. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi*, 7-9 Ekim 2009, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi ve Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, İstanbul.
- Çukur, H. (2004). İlköğretim sosyal bilgiler kitaplarına eleştirel bir bakış, *I. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi*, 15-17 Mayıs 2003, Tebliğler, 270-277, Ankara.
- Demirci, A. (2009). Özel okullardaki coğrafya öğretmenlerinin Türkiye'deki yeni coğrafya dersi öğretim programına karşı

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN YENİ PROGRAM TEMELİNDE DERS KİTAPLARINA
YÖNELİK DÜŞÜNCELERİ**

- bakış açıları, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 11(43), Kasım 2009, 115-135.
- Doğanay, H. (1993). *Coğrafyada Metodoloji: Genel Metotlar ve Özel Öğretim Metotları*, MEB Yayınları, Öğretmen Kitapları Dizisi, 187, İstanbul.
- Doğanay, H. (1993). *Coğrafya'ya Giriş: Metotlar, İlkeler ve Terminoloji*, Ankara, Gazi Büro Kitabevi.
- Dursun, F., Eşgi, N. (2008). 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler öğretimi ders kitaplarının görsel tasarım ilkelerine göre değerlendirilmesi, *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 21-34.
- Elliott, D. L. (1992). Reforming social studies: Implications for curriculum and textbooks, *Publishing Research Quarterly*, 8(4), 71-80.
- Evin, İ., Kafadar, O. (2004). İlköğretim sosyal bilgiler programının ve ders kitaplarının ulusal ve evrensel değerler yönünden içerik çözümlemesi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(3), 293-304.
- Gedik, H. D. (2008). Sosyal bilgiler ders kitaplarında güncel konular, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(1), 117-134.
- Gregg, M., Stainton, C., Leinhardt, G. (1998). Where is Geography? Analysing Geography in Newspapers and Social Studies Textbooks, *International Research in Geographical and Environmental Education*, 7(3), 219-237.
- Gümüş E. (2004). Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitaplarına Bir Bakış, *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 83-87.
- Hedrick, W. B., Harmon, J. M., Linerode, P. M. (2004). Teacher's beliefs and practices of vocabulary instruction with social studies textbooks in grades 4-8, *Reading Horizons*, 4(2), 103-125.
- Hesapçioğlu, M. (1994). Öğretim İlke ve Yöntemleri: Eğitim Programları ve Öğretim, İstanbul: Beta Bas. Yay. Dağt. A.Ş.
- Kabapınar, Y. (2002). İlköğretim hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan ders kitapları ve öğretim materyalleri

- açısından Türkiye ve İngiltere örnekleri, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(1), 249-270.
- Kızılcıoğlu, A. (2003). Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitapları Değerlendirme Ölçütleri, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 8, 19-33.
- MEB. (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Klavuzu (4-5. Sınıflar), Ankara.
- Oguzkan, F. (1993). *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Emel Matbaacılık.
- Öcal, A., Yiğittir, S. (2007). İlköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Kırıkkale örneği), *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 51-61.
- Önal H., Kaya, N. (2006). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının (4 ve 5. Sınıf) Değerlendirilmesi, *Balıkesir, BAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(16), 21-37.
- Shaver, J. P. (1992). The New Social Studies, Textbooks, and Reform in Social Studies, *Publishing Research Quarterly*, 8(4), 23-32.
- Şahin, C., Yavuz, N., Karabağ, S., Tertemiz, N., Ercan, L., Kayabaşı, Y., Şen, Ş., Oğuzoğlu, D. (2001). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu (Sosyal Bilgiler, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük)*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Yayın No:285.
- Şahin, M., Yıldız, B. (2009). Sosyal bilgiler öğretim programları ve ders kitapları: Tarihsel gelişim, *IV. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi*, 7-9 Ekim 2009, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi ve Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, İstanbul.
- Villano, T. L. (2005). Should social studies textbooks become history? A look at alternative methods to activate schema in the intermediate classroom, *The Reading Teacher*, 59(2), 122-130.